

FiN STIL

Framework i Norge

System for Tidlig Intervensjon i Læringsmiljøet

Prosjektbeskrivelse

Innledning / Tema

Tema for dette pilotprosjektet er forebygging, håndtering og reduksjon av problematferd i skolen, med særskilt fokus på læringsmiljøet. Prosjektet innebærer en intervensjon som har fokus på alle typer problematferd i skolen. Omlag 10 – 20 % av barn og unge viser bekymringsfull atferd på skolen. Problematferd er ikke kun et problem for de elevene som viser slik atferd. Atferden reduserer muligheten for læring hos medelever og den hindrer læreren i å undervise på en tilfredsstillende måte. Lærere uttrykker tydelig at de ønsker utvidet kompetanse om problematferd og læringsmiljø.

Både nasjonal og internasjonal forskning viser at problematferd henger sammen med ulike faktorer i læringsmiljøet og relasjoner mellom miljø og aktører, og mellom ulike aktørene i skolen (Nordahl, 2000, Charlton and David, 1993). Det betyr at det ikke er nok å rette fokuset mot eleven alene dersom man ønsker å redusere eller forebygge problematferd i skolen. En reduksjon eller god forebygging av problematferd forutsetter at man forstår problematferd i sammenheng med de situasjonene den framkommer i. Ulike studier indikerer at både skolens organisering, ledelse, samarbeid mellom kollegaer, læreplaner, undervisningens innhold og arbeidsmåter, skolens verdier, normer og regler, og klasseledelse har sammenheng med atferdsproblemer i skolen. Dette er lagt til grunn i flere større prosjekter som pågår i grunnskolen i Norge, blant annet i prosjektene: - Læringsmiljø og problematferd (LP), Lillegården kompetansesenter, Porsgrunn og NOVA, - PALS, Adferdssenteret ved Universitetet i Oslo og - Connect, Senter for Atferdsforskning, Stavanger.

Det grunnleggende perspektivet i FiN STIL - prosjektet vil være et systemperspektiv. Dette innebærer blant annet en systematisk tidlig intervensjon rettet mot læringsmiljøet. En sentral målsetting er å ta tak i bekymringsfull atferd så tidlig som mulig. En ønsker å være i forkant slik at atferd ikke utvikler seg i negativ retning. Prosjektet skal kvalifisere lærere til å identifisere faktorer i læringsmiljøet som kan være viktige forklaringsbidrag til problematisk atferd. Når slike faktorer er identifisert, har FiN STIL bestemte prosedyrer som skal følges for å sikre at tiltaket som velges er mest mulig hensiktsmessig.

FiN STIL er en helhetlig skolebasert strategi med mulighet for intervensjon gjennom tre ulike nivåer. I Nivå 1 framstår "Sjekkliste for læringsmiljøet", som en sentral komponent. Denne danner utgangspunkt for en samtale mellom læreren som uttrykker bekymring for elevens atferd og skolens FiN STIL-koordinator. I dette prosjektet er det først og fremst arbeid på dette nivået som fokuseres. Nivå 2 innebærer en mer omfattende informasjonsinnhenting, og det utarbeides en plan for endring av atferd i samarbeid med aktuelle elever og foreldre. På Nivå 3 trekker man inn eksterne samarbeidspartnere som for eksempel PP-tjenesten. På dette nivået får eleven som er i fokus ukentlig oppfølging i henhold til planen for endring av atferd.

I dette prosjektet skal en uavhengig av nivå utvikle en felles grunnleggende forståelse av læringsmiljøets betydning for problematferd. Ved bruk av bestemte prosedyrer skal denne forståelsen utnyttes for håndtering, forebygging og redusering av problematferd i skolen.

Grunnleggende holdninger i alt arbeid gjennom FiN STIL er "no-blame" og "can do". Det vil si at man ikke skal være opptatt av å fordele skyld, men isteden ha fokus og tro på mestring og på positive løsninger i arbeidet med atferdsproblematikk i skolen.

Hensikt

FiN STIL har til hensikt å kvalifisere lærere til selv å håndtere, forebygge og redusere problematferd i skolen. Med utgangspunkt i bruk av sjekklisten og problemanalyse skal man etterstrebe og skape læringsmiljøer hvor elever og voksne utvikles personlig, sosialt og faglig.

Lærere skal gjennom prosjektet tilegne seg kompetanse i kartlegging og analyse av elevenes læringsmiljø. Dette innebærer også at man så tidlig som mulig er i stand til å identifisere hvilke forhold som kan utvikle seg i negativ retning.

I prosjektet skal det utvikles kunnskap om håndtering og reduksjon av problematferd samt kunnskap om utviklings- og endringsarbeid i skolen. Kunnskapen skal systematiseres og formidles slik at den senere kan benyttes både i grunnskolen og i videregående opplæring.

Teoretisk og empirisk grunnlag

FiN STIL bygger på forskningsbasert kunnskap om hva som kjennetegner gode skoler med hensyn til grad og omfang av problematferd (Ogden 2001, Charlton & David 1993). Videre bygges denne tilnærmingen på forskning om hva problematferd i skolen henger sammen med. Denne kunnskapen danner grunnlaget for de prinsippene som anvendes ved analyse av utfordringer og utvikling av tiltak i skolen.

Skolen i Norge skal være både inkluderende og individuelt tilpasset også for de elevene som står i fare for å utvikle alvorlige former for problematferd. Forebygging og mestring av alle former for problematferd handler både om konkrete tiltak i skolen, klassene og på individnivå, og om kulturen i den enkelte skole. Med kultur menes de verdier, holdninger, oppfatninger og innstillinger som finnes i skolen. Dette kommer til uttrykk gjennom skolens prioriteringer, i skolens ledelse og i samarbeidet mellom ledelsen og lærere, i samarbeidet mellom lærere og i den pedagogiske praksis (Rutter m.fl.1979). Dette innebærer en økologisk forståelse av begrepet problematferd. Det er de sosiale normene hos de som vurderer elevatferd som blir avgjørende for hva som betraktes som problematferd. Problematferd er ikke knyttet til individet alene.

I dette prosjektet tar en utgangspunkt i at problematferd både kan være utagerende slik at det skapes uro og problemer i klassen, og /eller at atferden kan være mer innadvendt som tilbaketrekking og sosial isolasjon. Begge disse formene for atferd kan være et hinder for elevens egen læring og utvikling. I prosjektet vil problematferd bli sett i sammenheng med de situasjonene og de relasjonene den forekommer i. Videre vil atferden bli sett i sammenheng med ulike faktorer som for eksempel samarbeidet mellom lærere og de ulike planene skolen har for å håndtere og redusere problematferd i skolen. Forskning om problematferd har vist at det er klare sammenhenger mellom grad og omfang av problematferd i skolen og ulike faktorer i skolens læringsmiljø (Nordahl, 2000). Disse faktorene er blant annet relasjoner mellom elever og lærere, relasjoner mellom elever, ulike forhold ved skolens organisering og undervisning, ledelse, normer i skolen og foreldresamarbeid. FiN STIL retter fokus mot disse faktorene blant annet gjennom bruk av "Sjekkliste for læringsmiljøet".

Læreren og klasseledelse framstår som svært viktige faktorer for å gi bidrag til å forstå problematferd i skolen. Lærere bør framstå som autoriteter som viser at de bryr seg og er engasjert i elevene. Det kan videre synes som om kunnskaper, engasjement og erfaring hos de voksne i skolen er viktige faktorer i læringsmiljøet. Ikke alle lærere har like lang erfaring eller like mye utdanning. Et nært og godt samarbeid mellom lærerne

på en skole vil gjøre at den samlede erfaring og kunnskap i større grad kan komme alle elever til gode.

Prosjektet skal videre ha fokus på elevenes sosiale arena på skolen. Klimaet i en gruppe og relasjoner mellom elevene i gruppen synes å ha avgjørende betydning for framvisning av problematferd i klasserommet. Elevene må betraktes som aktører som noen ganger velger å vise relevant sosial kompetanse overfor jevnaldrende, men som ikke nødvendigvis er relevant ut fra lærernes vurdering. I hvilken grad læreren legger til rette for medbestemmelse fra elever samt lærerens engasjement i undervisningen, har også stor betydning.

En samlet framstilling av det teoretiske og empiriske grunnlaget finnes i tre veiledere utgitt av Læringscenteret i 2003. Disse danner i hovedsak basis for arbeidet med problematferd i FiN STIL.

Grunnleggende prinsipper og arbeidsmåter i prosjektet

Den enkelte lærer er i fokus i FiN STIL. Lærerne beholder selv kontroll med intervensjonene og er sikret støtte og veiledning fra skolens FiN STIL-koordinator i sitt daglige arbeid.

FiN STIL har en systematisk tilnærming til problematferd i skolen og har en struktur som vil kunne imøtekomme og tilpasses ulike behov på forskjellige skoler. FiN STIL gir skolene en trygghet på at de er på riktig spor samtidig som det er viktig å være klar over at strukturene ikke handler om konkrete "oppskrifter" for enhver utfordring i skolen.

FiN STIL har et rammeverk som gir skolene mulighet til å analysere i egen virksomhet med sikte på å vurdere hvordan skolen, enkeltklasser og lærere arbeider innenfor ulike områder i forhold til atferdsproblematikk. Skolene og lærerne skal følge bestemte prinsipper og arbeidsmåter i prosjektet. Det legges stor vekt på en standardisert sjekkliste som skal anvendes på alle saker som blir tatt opp. Med utgangspunkt i sjekklisten skal tre områder plukkes ut for videre arbeid. Minst et av disse områdene skal gjelde læreren selv.

Gjennom en problemanalyse vil man bedre være i stand til lage hensiktsmessige tiltak og i etterkant kunne evaluere om intervensjonen(e) fungerte på en tilfredsstillende måte.

FiN STIL handler om:

- En struktur for å arbeide med læringsmiljø og problematferd
- En forebyggende tilnærming for å sikre tidlige tiltak
- Full involvering med den personen som tar opp spørsmål omkring læringsmiljø og problematferd.

De grunnleggende prinsippene for arbeidet på skolene er beskrevet i håndbok for FiN STIL.

FiN STIL –deltakere/samarbeidspartnere

Faglig ansvarlig for pilotprosjektet vil være Lillegården kompetansesenter.

I hver av deltakerkommunene Porsgrunn, Ålesund og Holmestrand deltar det en barne- og en ungdomsskole.

Utdanningsdirektoratet stiller krav om forskningsmessig evaluering av pilotprosjektet.

NOVA (Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring) vil ha ansvar for arbeidet med å evaluere prosjektet.

Utdanningsdirektoratet bistår pilotprosjektet med midler til evaluering, frikjøp av alt FiN STIL- materiell og i noen grad finansiering av opplæringen av FiN STIL koordinatorene, og andre prosjektdeltakere.

Organisasjonen Framework for Intervention i Birmingham, v/Amanda Daniels vil ha ansvaret for opplæring av de norske FiN STIL - koordinatorene og andre prosjektdeltakere

høsten 2004. Framework for Intervention v/ Daniels er vår samarbeidspartner angående den praktiske gjennomføringen av prosjektet i Norge.

Universitetet i Birmingham v/ John Visser har erfaring fra evaluering og arbeid med Framework for Intervention og er også en viktig samarbeidspartner.

FiN STIL - finansiering

Utprøvingen av FiN STIL i Norge er finansiert av Utdanningsdirektoratet, Lillegården kompetansesenter og deltakerkommunene. Utdanningsdirektoratet dekker direkte utgifter i forbindelse med opplæring av FiN STIL-koordinatorene i England og Norge. Den enkelte kommunen som deltar i prosjektet må selv dekke kostnadene for deltakerne fra PP-tjenesten og kommunen. Videre må kommunene selv dekke egne vikarutgifter i hele prosjekperioden. Utdanningsdirektoratet finansierer evalueringen som vil bli gjennomført av NOVA.

Lillegården kompetansesenter bidrar med lønns- og reiseutgifter for sine ansatte i prosjektet.

FiN STIL – Organisering og oppgaver

FiN STIL-prosjektgruppe på Lillegården kompetansesenter

Lillegården kompetansesenter har det faglige ansvaret for pilotprosjektet i prosjektperioden. Prosjektgruppen består av en prosjektansvarlig samt to rådgivere med ansvar for hver sin prosjektkommune. Prosjektlederen ved kompetansesenteret vil koordinere aktivitetene på senter-, kommune- og skolenivå. Videre vil prosjektlederen være kontakten mot NOVA, Læringscenteret, Framework for Intervention – organisasjonen i Birmingham, og eventuelt Birmingham University. Prosjektansvarlig vil også være kommuneansvarlig for en deltakerkommune.

FiN STIL- rådgiverne ved senteret vil bistå kommunen og være kommunekontaktens kontaktperson ved senteret. De vil videre forestå veiledning til skoler i samarbeide med PP-tjenesten og være hovedkontaktpersonene for "Utviklingsgruppene" i kommunene.

Rådgivere fra Lillegården kompetansesenter vil veilede FiN STIL- koordinatorene. I den grad FiN STIL-gruppa ved den enkelte skole og kommunens Utviklingsgruppe ønsker veiledning fra Lillegården vil kommuneansvarlig rådgiver også forestå denne.

Lillegården kompetansesenter vil bistå med å legge til rette for kontakt mellom prosjektdeltakerne på tvers av kommuner. Dette kan omfatte både fysiske møter og videokonferanser.

Lillegården kompetansesenter utarbeider egen aktivitetsplan som foruten møtepunkter for medlemmene i gruppen inneholder konkrete mål om formidling på Web, konferanserom på FirstClass, og kontakt og innspill i tidsskrifter og i pressen.

FiN STIL- Referansegruppe på Lillegården kompetansesenter

Ved Lillegården kompetansesenter er det opprettet en referansegruppe. Foruten medlemmene i prosjektgruppen består den av leder for kompetansesenteret og to rådgivere hvorav den ene har et spesielt ansvar for formidlingsarbeidet i prosjektet. Arne Østli, tidligere SAMTAK-koordinator i Vestfold, er også medlem i referansegruppen. Han bistår med oversettelser av FiN STIL -materialet og er prosjektets kontaktperson for Universitetet i Birmingham og Framework - organisasjonen i England.

FiN STIL -kommunekontakt i den enkelte kommune

Kommunekontakten skal koordinere aktivitetene i egen kommune og har ansvar for praktisk tilrettelegging av pilotprosjektet i den enkelte kommune. Dette ansvaret innebærer blant annet å koordinere nettverksmøter mellom skolene. Kommunekontakten

skal inspirere og motivere til godt arbeid både i prosjektskolene og kommunen for øvrig. Videre vil kommunekontakten ha ansvar for å gjøre prosjektet kjent i kommunen gjennom lokalpresse m.m. Kommunekontaktene vil ha jevnlig kontakt med Lillegården kompetansesenter.

Kommunekontakten har ansvaret for å lage en aktivitetsplan for hele prosjektperioden sammen med Lillegården kompetansesenter. Videre skal det utarbeides en intern aktivitetsplan for den enkelte kommune, for utviklingsgruppa og for hver prosjektskole. Kommunekontakten skal bistå de ulike aktørene i prosjektet i dette arbeidet.

FiN STIL -skoler

I hver av de tre deltakende kommunene deltar en barneskole og en ungdomsskole. Skolene som deltar i pilotprosjektet har selv uttrykt et ønske om å delta etter en utvelgelsesprosess i den enkelte kommune.

Den enkelte lærer skal sette i gang utviklingsarbeid i egen klasse/gruppe på egen skole, og arbeide etter prinsippene i FiN STIL. Utviklingsarbeidet i egen klasse/gruppe på skolen skal handle om å forebygge, redusere og /eller håndtere problematferd.

Det vil være et ønske at prosjektskolene utvikler egne sider på skolenes hjemmesider, og at denne oppdateres underveis i prosjektperioden.

FiN STIL - koordinator på skolen

Hver skole skal ha en FiN STIL-koordinator. Etter samtaler i kollegiet og drøftinger med tillitsvalgte velger rektor hvem som skal ha denne funksjonen. Dette skal være en utviklingsorientert, engasjert og faglig godt kvalifisert lærer som er høyt verdsatt av kollegaene. FiN STIL - koordinator får spesiell opplæring i arbeidet med å veilede lærere gjennom FiN STIL-prosessen.

FiN STIL- koordinatoren er den personen lærerne henvender seg til når de ønsker å arbeide systematisk med utfordringer knyttet til klassen/gruppa, individer eller skolen. FiN STIL - koordinator er en veileder og reflekterer og arbeider sammen med læreren som meldte saken fra problemstillingen er reist til tiltaket er evaluert.

FiN STIL - gruppe

På hver deltakerskole opprettes en FiN STIL gruppe. Gruppen består av FiN STIL – koordinatoren, en lærer, rektor og en representant fra PP-tjenesten. Gruppen skal motivere og inspirere kollegaer til å prøve FiN STIL i egen klasse eller i skolemiljøet. Videre er gruppen ansvarlig for implementeringen av FiN STIL på egen skole og drift av prosjektet. Den fungerer også som en faglig støttegruppe for FiN STIL -koordinatoren. Videre skal gruppen drive positiv PR for prosjektet på egen skole gjennom for eksempel bruk av oppslagstavler, informasjonskriv og informere i samarbeidsfora på skolen. Gruppen skal planlegge og være med å gjennomføre foreldremøter med FiN STIL i fokus, og bidra til prosjektets og skolens websider.

Saksansvarlig

Når en lærer tar opp en sak med FiN STIL-koordinatoren kalles læreren saksansvarlig. I samarbeid utvikler saksansvarlig og FiN STIL-koordinatoren en strategi for å endre den valgte målatferden.

FiN STIL utviklingsgruppe

Hver kommune skal ha en utviklingsgruppe bestående av 2 rådgivere fra PP-tjenesten som deltar i FiN STIL – gruppen på hver sin skole, i tillegg til kommunekontakten. Denne gruppen skal nøye følge FiN STIL - prosjektet i egen kommune. Medlemmene i utviklingsgruppen skal delta på alle felles opplæringskurs. Rådgiverne fra PP-tjenesten kan etter avtale delta i veiledningene av FiN STIL-koordinator.

Utviklingsgruppen skal utvikle planer for implementering av FiN STIL i egen kommune etter pilotprosjektets avslutning. Utviklingsgruppen skal også virke som en referansegruppe for rådgiverne fra Lillegården kompetansesenter.

Utviklingsgruppene i de kommunene som deltar i prosjektet bør komme sammen for å drøfte felles utfordringer. Lillegården kompetansesenter vil ta initiativ til å få i stand slikt samarbeid på tvers av kommunegrenser og å sette opp en aktivitetsplan for denne kontakten.

Utviklingsgruppene velger en representant som i samarbeid med Lillegården kompetansesenter skal arbeide med formidling av erfaringer fra prosjektet. Ajourført informasjon om prosjektet finnes på <http://eldhusetfagforum.no>

Tidsplan

Høsten 2004

Lillegården kompetansesenter vil utvikle og ferdigstille prosjektplan, prosjektbeskrivelse, håndbok for FiN STIL og en aktivitetsplan for prosjektet. Videre vil Lillegården kompetansesenter lede en fagdag i hver kommune.

Deltakerskolene skal arbeide med og sette seg inn i teorigrunnet for prosjektet. Skolene skal lage en egen aktivitetsplan som beskriver tidspunkt og varighet for interne aktiviteter.

Kommuneansvarlig for FiN STIL lager tidsplan for aktiviteter i utviklingsgruppa og for samarbeid mellom skolene i egen kommune.

FiN STIL-koordinatorene vil sammen med andre deltakere fra egen skole og deltakerne fra PP-tjenesten, få opplæring i arbeidsmåten i prosjektet.

Kalenderåret 2005

Pilotprosjektet gjennomføres i de tre prosjektkommunene på 6 skoler (se egne aktivitetsplaner)

Skole-koordinatorene mottar veiledning fra Lillegården kompetansesenter. Skolene og utviklingsgruppene samarbeider innen og på tvers av kommunegrenser. Materiale som er relevant for evalueringen blir samlet inn.

Våren 2006 høsten 2006

Evalueringen blir slutført og Lillegården kompetansesenter utvikler FiN STIL- prosjektet. Deltakerkommunene setter i gang FiN STIL på flere skoler i egen kommune. Lillegården kompetansesenter vurderer implementering i nye og større sammenhenger og arbeider med formidling av erfaringer og resultater.

Når det gjelder mer detaljerte opplysninger vedrørende tidsplanen, vises det til prosjektplanen og aktivitetsplanen.

Evaluering

De økonomiske rammene for evalueringen gir ingen muligheter for å evaluere de direkte resultatene av FiN STIL i form av endringer i elevenes atferd og opplevelse av læringsmiljøet. Dette vil kreve undersøkelse både i oppstart og avslutningsfasen av dette pilotprosjektet sammen med bruk av kontrollgrupper.

Evalueringen vil i større grad ha fokus på prosesser i pilotprosjektet sammen med en vektlegging av hvilke tiltak og strategier som er iverksatt. I evalueringen vil følgende metoder, informanter og datagrunnlag bli brukt:

- Registrering av sjekklister som er brukt på de enkelte skolene
- Gjennomgang av planer for bedring av læringsmiljø
- Gjennomgang av endringsplan for enkeltelever
- Intervjuer av lærere ved skolene som har deltatt i prosjektet.

Hensikten er å beskrive og vurdere hva som er gjort i prosjektet, samt å dokumentere lærernes erfaringer fra arbeidet med FiN STIL. Eventuelle vurderinger av noen resultatvariabler vil være avhengig av hvilke data skolene har tilgjengelig for tidligere skoleår; f.eks. ulovlig fravær i timer og dager.

Referanser:

Alvorlige atferdsvansker : effektiv forebygging og mestring i skolen / Thomas Nordahl et al. - Oslo : Læringscenteret, 2003. – 2 bind

Managing misbehaviour in schools / edited by Tony Charlton and Kenneth David. - 2nd ed. - London : Routledge, 1993

Nordahl, Thomas(2000). **En skole - to verdener : et teoretisk og empirisk arbeid om problematferd og mistilpasning i et elev- og lærerperspektiv.** - Oslo : Det utdanningsvitenskapelige fakultet, Universitetet i Oslo : Unipub. Avhandling (dr. polit.) - Universitetet i Oslo

Nordahl, Thomas (2003). **Utvikling av sosial kompetanse : veileder for skolen.** - Oslo, Læringscenteret

Ogden, Terje (2001). **Sosial kompetanse og problematferd i skolen : kompetanseutviklende og problemløsende arbeid i skolen.** - Oslo : Gyldendal akademisk

Rutter, Michael et al.(1979). **Fifteen thousand hours : secondary schools and their effects on children.** - Cambridge, Mass. : Harvard University Press